

بررسی چالش‌های تجارت خارجی ایران به قزاقستان

(با توجه به ممنوعیت واردات سیان به قزاقستان)

کشور قزاقستان با مساحت بیش از ۲/۷ میلیون کیلومتر مربع، نهمین کشور بزرگ جهان از نظر وسعت جغرافیایی می باشد. این کشور با جمعیت حدود ۱۹ میلیون نفر از منابع غنی نفت و گاز، معدنی و کشاورزی برخوردار است. اقتصاد این کشور مبتنی بر بازار آزاد، ۷۰٪ متکی به درآمد نفت و بیش از ۶۰٪ وابسته به واردات می باشد. روابط سیاسی ایران با قزاقستان در حدود سه دهه گذشته همواره خوب بوده ولیکن همکاریهای اقتصادی و تجاری همگام با روابط سیاسی رشد نکرده است. یکی از دلایل آن چسبندگی خاص به اقتصاد غرب، روسیه و چین و دیگری فراهم نشدن بستر زیر ساخت های تجاری از لحاظ سخت افزاری و نرم افزاری می باشد. بنابراین جهت توسعه و گسترش روابط فیما بین از هر دو طرف نسبت به رفع موانع و چالش های موجود، عزم ملی و تلاش مضاعف فعالین اقتصادی و تجاری را می طلبد. برای قزاقستان توسعه روابط با جمهوری اسلامی ایران دارای اهمیت ویژه ای است. این کشور به ایران بعنوان یک بازار بزرگ بالفعل و بالقوه در بخش صادرات محصولات کشاورزی و یک خریدور مهم خروج از منطقه نگاه می کند. مهمترین و بزرگترین شرکای های اقتصادی، سرمایه گذاری و تجاری قزاقستان، کشورهای اروپایی، روسیه و چین می باشند. قزاقستان با آمریکا نیز در تحریم های غیر قانونی علیه ایران همگام است. جدول شماره ۱: تجارت خارجی قزاقستان با جهان را از سال ۲۰۱۵ - ۲۰۱۹ نشان می دهد.

جدول شماره ۱: تجارت خارجی قزاقستان با جهان

(ارزش: میلیارد دلار)

سال	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	درصد تغییر ۲۰۱۹ نسبت به ۲۰۱۸
صادرات	۴۶	۳۷	۴۸/۵	۶۱	۵۸	-۵
واردات	۳۰/۵	۲۵	۲۹/۳	۳۲/۵	۳۸/۴	+۱۸
تراز تجاری	+۱۵/۵	+۱۲	+۱۹/۲	+۲۸/۵	+۱۹/۶	-۳۱
تجارت خارجی	۷۶/۵	۶۲	۷۷/۸	۹۳/۵	۹۶/۴	+۳

قزاقستان یکی از قطب های مهم کشاورزی و تامین کننده مواد غذایی در منطقه می باشد. اما پتانسیل های بالفعل و بالقوه اقتصادی و کشاورزی موجود در دو کشور به علت تحریم و رکود اقتصادی ناشی از کاهش قیمت نفت در بازار بین المللی و کرونا پاندمی (موقتاً بسته شدن مرزها و توقف حمل و نقل و ترانزیت صادرات و واردات) بر سطح روابط تجاری دو کشور تاثیر گذاشته است که روند آن در جدول شماره ۲: نشان داده شده است. و در صورت ادامه این روند دولت قزاقستان کاهش ۳۰ درصدی صادرات / واردات را از جهان در سال ۲۰۲۰ پیش بینی و اعلام نموده است.

جدول شماره ۲: تجارت خارجی قزاقستان با ایران

(ارزش: میلیون دلار)

سال	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	درصد تغییر ۲۰۱۹ نسبت به ۲۰۱۸
صادرات	۵۶۶	۵۵۱	۴۸۵	۴۲۷	۳۰۰	-۲۹,۶
واردات	۷۰	۴۶	۶۸	۹۰	۸۱	-۱۰
تراز تجاری	۴۹۶	۵۰۵	۴۱۷	۳۳۷	۲۱۹	-۳۵
تجارت خارجی	۶۳۵	۵۹۷	۵۵۳	۵۱۷	۴۸۱	-۷

★ وضعیت سیمان در قزاقستان و علل ممنوعیت ورود آن به این کشور

در تاریخ ۹ آوریل ۲۰۲۰ وزارت صنعت و توسعه زیرساخت های قزاقستان ممنوعیت واردات چهارنوع سیمان (با کد تعرفه های ۲۵۲۳۲۹، ۲۵۲۳۳۰، ۲۵۲۳۳۹ و ۲۵۲۳۱۰) از کشورهای ثالث منجمه ایران از ۲۷ آوریل ۲۰۲۰ به قزاقستان اعلام نمود که خود بحران جدیدی در صادرات سیمان ایران به آن کشور بوجود آورده است. عمده دلایل این ممنوعیت را فعال شدن یکی دوتا از کارخانجات سیمان این کشور اعلام شده است.

لازم اشاره است قزاقستان در سال ۲۰۲۰، ۱۷ واحد تولیدی بزرگ و کوچک سیمان فعال و غیر فعال دارد. از این تعداد ۱۱ واحد آن با ظرفیت اسمی ۱۶/۵ میلیون تن در سال فعال می باشند. کارخانه های سیمان قزاقستان عمدتاً متعلق به شرکت های آلمانی، ایتالیایی، روسی، چینی و مالزیایی می باشند.

دولت قزاقستان با عنایت به برنامه های بلند مدت (تا سال ۲۰۳۰) ساخت و ساز خود را برنامه ریزی و اعلام کرده و برای سال ۲۰۱۹ مصرف داخلی سیمان را ۱۴ میلیون تن در سال پیش بینی کرده بود ولی به علت بحران اقتصادی و رکود در ساخت و ساز، هدف تولید و مصرف تحقق نیافته و همچنین واردات مصالح ساختمانی منجمه سیمان نیز مثل روال سابق کمتر از یک میلیون تن در سال صورت گرفته است.

براساس آمار موجودهای موارد زیر اعلام می گردد:

✓ مصرف سیمان و واردات آن در سال ۲۰۱۹: مصرف سیمان حدود ۹/۵ میلیون تن و واردات آن از جهان حدود ۹۰۰ هزار تن بوده است.

✓ تولید واقعی سیمان در سالهای ۲۰۱۸-۲۰۱۹: تولید واقعی سیمان حدود ۸-۸/۵ میلیون تن در سال بیشتر نبوده است.

✓ تولید سیمان در ماه فوریه ۲۰۲۰ و مصرف سرانه کشور: تولید سیمان حدود ۶۰۸ هزار تن و مصرف سرانه کشور ۴۵۰ کیلو گرم گزارش شده است. براساس آمار گمرک قزاقستان از مقدار فوق ۴۸۵ هزار تن آن به مبلغ ۲۸/۳ میلیون دلار از روسیه و ۳۹۷ هزار تن به مبلغ ۱۴/۱ میلیون دلار از ایران وارد شده است (جدول شماره ۳).

✓ **آمار گمرک ایران در سال ۱۳۹۸:** شرکت های ایرانی در سال ۱۳۹۸ بیش از ۴۲۵ هزار تن سیمان را به مبلغ ۲۴ میلیون دلار به قزاقستان صادر کرده است.

✓ **تفاوت آماری گمرک ایران و گمرک قزاقستان:** همانطوریکه می دانیم آمار گمرک ایران با گمرک قزاقستان از لحاظ محاسبه مبدا سال سه ماه با هم تفاوت دارند و از لحاظ ارزش گذاری و ارزیابی هم تفاوت های دارند. لذا آمار گمرک ایران از لحاظ ارزش حدود ۱۰ میلیون دلار و از نظر وزنی ۲۸ هزار تن بیشتر از وزن و ارزش گذاری گمرک قزاقستان می باشد.

جدول شماره ۳: واردات سیمان قزاقستان از جهان در سالهای ۲۰۱۷-۲۰۱۹

(ارزش: هزار دلار)

شرح کالا	کد تعرفه (۶ رقمی)	کشور های عمده صادر کننده سیمان به قزاقستان	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹
سیمان پرتلند (به غیر از سیمان سفید و رنگی مصنوعی)	۲۵۲۳۲۹	روسیه	۳۳۲۷۵	۳۲۰۶۵	۲۶۳۳۶
		ایران	۷۹۲۸	۹۳۸۴	۱۲۷۰۰
		المان	۱۰۳۰	۲۴۷۶	۵۳۷
		چین	۵۳۸	۳۵۶	۱۷۹
		سایر	۱۲۷	۸۰	۲۶
سیمان سفید پرتلند	۲۵۲۳۲۱	ایران	۹۹۶	۱۸۸۶	۱۴۱۲
		بلاروس	۲۱۶	۳۹۸	۸۲۰
		روسیه	۲۴۷	۲۲۵	۶۰۸
		سایر	۳۷۹	۱۲۹	۱۰۶
سیمان (به غیر از پرتلند و آلومینو)	۲۵۲۳۹۰	روسیه	۸۷۳	۸۵۵	۵۵۶
		سایر	۳۱۳	۲۳۷	۹۹
سیمان آلو مینو	۲۵۲۳۳۰	روسیه	۴۵۴	۲۳۰	۵۴۶
		سایر	۷۸۱	۴۱۷	۹۹
کلینکر	۲۵۲۳۱۰	روسیه	۲۳	۱۰۵	۲۷۲
		سایر	.	۲	.
جمع واردات سیمان از روسیه		(%۷۴) ۳۴۸۷۲	(%۶۸/۵) ۳۳۴۸۰	(%۶۴) ۲۸۳۱۸	
جمع واردات سیمان از ایران		(%۱۹) ۸۹۲۴	(%۲۳) ۱۱۲۷۰	(%۳۲) ۱۴۱۱۲	
جمع واردات از سایر کشور ها		(%۷) ۳۳۸۴	(%۸,۳) ۴۰۹۵	(%۴) ۱۸۶۶	
جمع کل واردات سیمان از جهان		(%۱۰۰) ۴۷۱۸۰	(%۱۰۰) ۴۸۸۴۵	(%۱۰۰) ۴۴۲۹۴	

لازم به اشاره است مصوبه فوق شامل کشور های عضو اوراسیا نمی شود و تعرفه های مذکور مشمول ترجیحات اعطایی اوراسیا به ایران نیز نمی باشد . جدول فوق میزان صادرات سیمان ایران به قزاقستان در سالهای ۲۰۱۷ لغایت ۲۰۱۹ را نشان می دهد. از ۴ تعرفه ممنوع شده بیشتر تعرفه ۲۵۲۳۲۹ به قزاقستان صادر شده است، و مبلغ ناچیزی هم براساس تعرفه ۲۵۲۳۲۱ سیمان سفید رنگی صادر شده که مشمول ممنوعیت واردات نمی شود. بنابراین در شرایط حاضر فقط امکان صادرات سیمان سفید رنگی از ایران فراهم می باشد. از ۳ نوع تعرفه دیگر ایران هیچ نوع صادراتی به قزاقستان نداشته است.

★ عمده ترین اقلام مبادلاتی ایران با قزاقستان :

عمده ترین اقلام مبادلاتی دو کشور طی سالهای ۲۰۱۷-۲۰۱۹ و ۱۳۹۷-۱۳۹۸ براساس آمار گمرک ایران و ITC در جداول شماره ۴ و ۵ مور بررسی قرار می دهیم:

★ وضعیت صادرات جو قزاقستان در سال های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹:

✓ **کل صادرات جو قزاقستان:** در سالهای ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ گمرک قزاقستان کل صادرات جو را به جهان به ترتیب ۲۹۲ میلیون دلار و ۲۹۹ میلیون دلار اعلام کرده است.

✓ **صادرات جو قزاقستان به ایران:** از مبالغ فوق طی سالهای ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ به ترتیب ۲۷۲ میلیون دلار (۰.۹۳٪) و ۲۶۶ میلیون دلار (۰.۸۹٪) آن را به ایران صادر کرده است. در واقع بیش از ۹۰٪ از صادرات جو قزاقستان به ایران صورت گرفته است و در سال ۲۰۱۹ بیش از ۸۸ درصد از کل صادرات این کشور به ایران را محصول جو تشکیل می دهد.

آمار و ارقام در جداول ۴ و ۵ ناشی از تفاوت زمان محاسبه گمرکی، ارزش گذاری گمرکی در دو کشور و بخشی دیگر نیز احتمالاً ناشی از ورود موقت و ترانزیت جو از طریق ایران به کشور های همسایه می باشد .

جدول شماره ۴: عمده ترین اقلام مبادلاتی بین ایران و قزاقستان

(ارزش: میلیون دلار)

واردات از ایران				
شرح کالا	کد تعرفه	۲۰۱۸	۲۰۱۹	درصد از کل
انواع میوه	۰۸	۳۲	۲۵	۳۱
سیمان	۲۵	۱۱/۳	۱۴/۱	۱۷/۴
پلاستیک	۳۹	۸/۶	۱۰	۱۲/۳
انواع سنگ	۶۸	۵	۴	۴
سبزیجات خوراکی	۰۷	۲	۴	۴
جمع ۵ قلم		۵۸/۹	۵۷/۱	۷۰/۵
سایر		۳۱/۱	۲۳/۹	۲۹/۵
جمع کل		۹۰	۸۱	۱۰۰

صادرات به ایران				
شرح کالا	کد تعرفه	۲۰۱۸	۲۰۱۹	درصد از کل
جو	۱۰۰۳	۲۷۲	۲۶۶	۸۸/۶
گوشت قرمز	۰۲	۱۱/۶	۱۲	۴
دانه های روغنی	۱۲	۲۳	۹	۳
سبزیجات خوراکی	۰۷	۲/۴	۴/۴	۱/۴
نهاده های دامی	۲۳	۹/۴	۲/۵	۱
جمع ۵ قلم		۳۱۸/۴	۲۹۳/۹	۹۸
سایر		۱۰۷/۶	۶/۱	۲
جمع کل		۴۲۶	۳۰۰	۱۰۰

منبع: itc

در سال ۲۰۱۹، قزاقستان ۵٪ درصد از صادرات خود را به ایران انجام داده و ۲٪ درصد از واردات خود را نیز از ایران تامین کرده است.

جدول شماره ۵: عمده ترین اقلام مبادلاتی بین ایران و قزاقستان

واحد ارزش: هزار دلار

عمده ترین اقلام وارداتی ایران از قزاقستان				
شرح کالا و سرفصل	۹۸	درصد از کل	۹۷	درصد از کل
فصل ۱۰ غلات	۴۶۶۵۶	۴۵	۵۶۵۷۲	۶۶
فصل ۱۵ چربی‌ها و روغن‌های حیوانی یا نباتی	۳۱۶۰۴	۳۱	۰	۰
فصل ۰۲ گوشت و احشاء خوراکی	۹۵۲۰	۹	۱۲۱۸۲	۱۴
فصل ۱۲ دانه و میوه‌های روغن‌دار؛ دانه و بذر و میوه‌های گوناگون	۴۵۷۱	۴	۷۷۲۵	۹
فصل ۳۱ کودها	۲۵۹۴	۳	۰	۰
جمع ۵ سرفصل عمده	۹۴۹۴۵	۹۲	۷۶۴۷۹	۸۹
سایر	۷۸۵۹	۸	۹۸۴۸	۱۱
جمع کل	۱۰۲۸۰۳	۱۰۰	۸۶۳۲۶	۱۰۰

عمده ترین اقلام صادراتی ایران به قزاقستان				
شرح کالا و سرفصل	۹۸	درصد از کل	۹۷	درصد از کل
فصل ۰۸ میوه‌های خوراکی؛ پوست مرکبات یا پوست خربزه و همانند	۵۸۹۶۶	۴۷	۵۸۵۳۴	۴۵
فصل ۳۹ مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد	۱۸۱۱۷	۱۴	۱۳۶۷۷	۱۰
فصل ۲۵ نمک؛ گوگرد؛ خاک و سنگ؛ گچ، آهک و سیمان	۹۹۲۸	۸	۱۲۲۹۴	۹
فصل ۳۲ عصاره‌های دباغی یا رنگرزی	۵۷۸۹	۵	۶۱۰۰	۵
فصل ۷۰ شیشه و مصنوعات شیشه‌ای	۳۳۳۱	۳	۵۹۶۶	۵
جمع ۵ سرفصل عمده	۹۶۱۳۲	۷۷	۹۶۵۷۰	۷۴
سایر	۲۸۹۱۱	۲۳	۳۳۹۸۴	۲۶
جمع کل	۱۲۵۰۴۳	۱۰۰	۱۳۰۵۵۵	۱۰۰

منبع: گمرک ایران

★ تأثیر اجرای محدودیت صادرات سیمان ایران به قزاقستان بر روند تجاری دو کشور :

✓ با اجرای مصوبه مذکور توسط دولت قزاقستان، صادرات سیمان ایران به قزاقستان در سال ۲۰۲۰ به ۳-۲ میلیون دلار در سال کاهش خواهد یافت .

✓ ایران در سال ۱۳۹۸ حدود ۲۴ میلیون دلار صادرات سیمان به قزاقستان داشته است (طبق گزارش سندیکای سیمان). لذا با توجه به ممنوعیت ایجاد شده برای ایران، اولین کشور صادر کننده سیمان به قزاقستان روسیه خواهد بود. با این تفاسیر هیچ چشم انداز روشن و کوتاه مدتی برای دسترسی مجدد به آن میزان از سهم بازار برای شرکت های ایرانی صادر کننده سیمان متصور نمی باشد.

★ اهم دلایل اعمال ممنوعیت موقت واردات سیمان به قزاقستان بشرح ذیل می باشند:

- ✓ رکود نسبی ساخت و ساز ناشی از پاندمی کرونا
- ✓ افزایش تعداد کارخانجات و ظرفیت تولید سیمان در قزاقستان
- ✓ فشار تولیدکنندگان داخلی به دولت جهت حمایت از تولیدات داخلی
- ✓ فشار اتحادیه اقتصادی اوراسیا (روسیه) به دولت قزاقستان جهت تقویت انجام مبادلات تجاری با اعضای اوراسیا .

★ برنامه ریزی ایران برای صادرات سیمان به قزاقستان

بررسی عملکرد تولید سیمان در چند سال گذشته و سایه رکود جاری نشان می دهد که در کشور قزاقستان در کوتاه و میان مدت افزایش تولید، بهبود کیفیت و کاهش هزینه تولید و حمل نقل داخلی امکان پذیر نمی باشد و حتی در صورت بهبود ساخت و ساز و افزایش مصرف، تامین سیمان را از بازار اوراسیا ادامه دهد. البته لازم به اشاره است مصرف کنندگان نهایی سیمان با کیفیت وارداتی را بر سیمان داخلی ترجیح می دهند . بنابراین کیفیت و قیمت نقش اساسی در بازار دارد.

بنابراین ایران در صادرات سیمان به قزاقستان برای سال جاری و سالهای آتی در جهت تقویت دسترسی بیشتر به بازار نسبت به برنامه ریزی و بازاریابی جدید اقدام نماید. حتی افزایش هزینه های اندک حمل و نقل در رقابت در بازار بر صادرات تاثیرگذار می باشد .

باتوجه به چالشهای فوق باید در جهت رفع موانع و تسهیل صادرات بویژه سیمان در شرایط با مکانیزم جدید برای پسا کرونا با عزم ملی مضاعف بشرح زیر اقدام نمود :

- ✓ افزایش مذاکرات دیپلماتیک اقتصادی و تجاری با طرف های مقابل
- ✓ فعال نمودن بازاریابی صادرات سیمان در شرایط جدید با شرایط، تسهیلات و مکانیزم ویژه
- ✓ فعال نمودن مذاکرات دوجانبه و چندجانبه وزیر محترم صمت و رییس محترم سازمان و رییس محترم کمیسیون مشترک با وزرا و سفرای کشور قزاقستان و اعضای اوراسیا
- ✓ حداکثر استفاد بازار قزاقستان (از تسهیلات ترجیحی اوراسیا)

- ✓ لیست کالاهای جدید منجمله سیمان در مذاکرات آتی با اوراسیا برای ترجیحات اضافه شود.
- ✓ حفظ روابط و ادامه مذاکره با خریداران سابق و پیشنهادات با تسهیلات جدید
- ✓ راه اندازی دفتر یا نماینده سندیکای تولید کنندگان و صادرکنندگان سیمان در مرکز و بازارهای مصرف مهم قزاقستان در جهت بازاریابی سیمان صادراتی ایران
- ✓ فعال نمودن مذاکره و همکاری های دوجانبه و چندجانبه در چارچوب رویدادهای ترویجی و توسعه ای بصورت مجازی و در صورت امکان طبق روال سابق
- ✓ اعمال رفتار متقابل با کشور قزاقستان در سال ۲۰۲۰ (با کاهش واردات جو از این کشور و تامین آن از روسیه و سایر بازار منطقه).

★ جمع بندی

صنعت ساخت و ساز یکی از مهمترین و با اولویت ترین پروژه های بلند مدت دولت قزاقستان می باشد که سیمان در آن جایگاه ویژه دارد. علیرغم وجود رکود در ساخت و ساز، عموماً مصرف سیمان در این کشور با رشد ۳ درصدی همراه بوده است. در سالهای اخیر واردات سیمان همواره کمتر از ۱ میلیون تن در سال بوده بنابراین برای ورود مجدد به بازار مصرف سیمان قزاقستان، بایستی با برنامه های بازاریابی جدید وارد بازار شد.

قزاقستان یکی از قطب های مهم و انبار غلات در آسیای مرکزی می باشد. در صورت نیاز مبرم می توان بخشی از مواد غذایی را از بازار این کشور تامین کرد ولی متأسفانه دولت این کشور نگاه صادراتی و ترانزیتی به بازار ایران دارد. و این رویکرد اقتصادی و تجاری موجب عدم استفاده از پتانسیل های بالفعل و بالقوه موجود در دو کشور شده است.